

Мара Шаин

Приручник за васпитаче

Славица Чарапић

ПОНЕДЕЉАК

УТОРАК

СРЕДА

ЧЕТВРТАК

ПЕТАК

КОРАК

ПО

КОРАК

3

ПРОГРАМИРАЊЕ
ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ
РАДА С ДЕЦОМ У ВРТИЋУ

Креативни центар

Едиција *Приручници*
књига четрдесет шеста

КОРАК ПО КОРАК 3
Програмирање васпитно-образовног
рада с децом у вртићу
прво издање

Аутори
Мара Шаин
Славица Чарапић

Рецензенти
Проф. др Иван Ивић
Ружица Поповић Трбушковић, педагог
Снежана Огњеновић, васпитач

Илустратор
Мања Радић Митровић

Главни уредник
Проф. др Симеон Маринковић

Уредник
Анђелка Ружић

Лектор
Мирјана Делић

Графичко обликовање
Душан Павлић

Припрема за штампу
Татјана Ваљаревић

Издаје
Креативни центар
Градиштанска 8, Београд
тел.: 011/ 3820 464, 3820 483, 2440 659
e-mail: info@kreativnicentar.rs

За издавача
Љиљана Маринковић, директор

Штампа
Графипроф

Тираж
2.900

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

373.2.016(035)

ШАИН, Мара, 1937

Корак по корак 3 : програмирање
васпитно-образовног рада с децом у вртићу :
приручник за васпитаче / [Мара Шаин, Славица
Чарапић]. – 1. изд. – Београд : Креативни
центар, 2012 (Београд : Графипроф). – 247
стр. : илустр. ; 28 см. – (Едиција
Приручници / [Креативни центар] ; књ. 46)

Податак о ауторкама преузет из колофона. –
Тираж 2.900. – Библиографија: стр. 245-246.

ISBN 978-86-7781-967-5

а) Предшколско васпитање – Приручници
COBISS.SR-ID 193965836

Приручник за васпитаче

Мара Шаин

Славица Чарапић

ПРОГРАМИРАЊЕ
ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ
РАДА С ДЕЦОМ У ВРТИЋУ

Креативни центар

Књигу посвећујемо деци
предшколског узраста и свим
одраслим особама које се баве њиховим
васпитањем и образовањем

Аутори

Захвалница

Посебну захвалност дугујемо проф. др Ивану Ивићу за драгоцену стручну помоћ при писању овог приручника. Захвалност дугујемо и Ани Петровић, васпитачу и одговорном руководиоцу, Снежани Огњеновић и Маји Благојевић, васпитачима вртића *Славујак* из предшколске установе *Бошко Буха* (Палилула, Београд), које су професионално и са ентузијазмом проверавале и развијале наше идеје у раду с децом и потврдиле своју дугогодишњу улогу у унапређивању васпитно-образовног рада у предшколским установама. Захваљујемо и издавачкој кући *Креативни центар* за отвореност и спремност да прати и подржава савремене токове предшколске педагогије, као и за драгоцену помоћ у виду расположиве литературе и консултација током израде приручника.

Аутори

УВОД

Због чега је потребан овај приручник	6
Шта је то што смо желели да истакнемо и понудимо приручником	6
Програмирање – процес стварања развојног програма (курикулума)	8
Дете је целовита личност	9
Секвенце у циклусу програмирања	9
Важне закључне напомене	10

1. ВОДИЧ ЗА ПРОГРАМИРАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА ПО УЗРАСТИМА И АСПЕКТИМА РАЗВОЈА

Преглед основних прекретница у развоју, развојних циљева, задатака за одрасле и дете и пожељних развојних исхода	11
1.1. Узрост од 3. до 4. године	12
1.2. Узрост од 4. до 5. године	30
1.3. Узрост од 5. године до поласка у школу	52

2. ПОЛАЗИШТА У ПРОГРАМИРАЊУ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА

2.1. Портрет детета – портрет васпитне групе	76
2.1.1. Снимање нивоа развојних достигнућа детета / групе деце	76
Скале процене развојних достигнућа детета / групе деце у узрасту од 3. до 4. године	77
Скале процене развојних достигнућа детета / групе деце у узрасту од 4. до 5. године	80
Скале процене развојних достигнућа детета / групе деце у узрасту од 5. године до поласка у школу	83
2.1.2. Снимање интересовања и потреба деце	87
Интересовања деце и улога одрасле особе	87
Како снимити интересовања деце	87
Сусрет васпитних филозофија породице и вртића	88
Интересовања деце у различитим узрастима	89
Интересовања деце у узрасту од 3. до 4. године	90
Интересовања деце у узрасту од 4. до 5. године	92
Интересовања деце у узрасту од 5. године до поласка у школу	94
2.1.3. Социометријска испитивања односа деце у групи	96
2.2. Дизајнирање средине за учење	101
2.3. Сарадња с породицом и локалном заједницом	103
2.4. Посматрање понашања деце у току игара и активности	105
2.4.1. Инструмент за посматрање понашања деце у току игара и активности	105
2.4.2. Посматрање активности деце у центрима интересовања	109

2.4.3. Технике бележења података добијених посматрањем деце	115
2.5. Портфолио	117
2.6. Евалуација	119
3. ПРОГРАМИРАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА ПО ТЕМАМА, ПРОЈЕКТИМА И ЦЕНТРИМА ИНТЕРЕСОВАЊА, УЗ ПРИКАЗ ДНЕВНОГ ПРОГРАМИРАЊА И ВОЂЕЊА ЕВИДЕНЦИЈЕ	121
3.1. Програмирање током септембра/октобра	122
3.1.1. Прилагођавање детета животу у предшколској установи (адаптација)	122
3.1.2. Тема: Први дани у вртићу – млађа васпитна група	125
3.1.3. Тема: Опет смо заједно – средња васпитна група	132
3.1.4. Тема: Шта се променило у нашој соби – предшколска васпитна група	136
3.2. Дневно програмирање	143
3.2.1. Правимо <i>Коло времена</i>	143
3.2.2. Тема: Сунчан дан	146
3.2.3. Тема: Ветровит дан	150
3.2.4. Тема: Кишни дан	153
3.2.5. Тема: Снежни дан	156
3.3. Програмирање по темама у различитим узрастима	159
3.3.1. Тема: Свет животиња – млађа васпитна група	159
3.3.2. Тема: Станишта и животне заједнице (где ко живи) – средња васпитна група	170
3.3.3. Тема: Ми у свету моде – предшколска васпитна група	184
3.3.4. Тема: Свет бајки – узраст од 5. године до поласка у школу	204
3.4. Пројекти	210
3.4.1. Кораци у развијању пројекта Концепт активног учења у <i>Малој школи</i>	210 211
3.4.2. Пројекат: <i>Мала школа</i>	212
3.4.3. Предлог скице пројекта: <i>Сачувајмо здравље</i>	220
3.5. Програмирање по центрима интересовања	221
3.5.1. Тема: Данас цртам, сутра пишем, а прекосутра и цртам и пишем	221
ЛИТЕРАТУРА	227

ЗБОГ ЧЕГА ЈЕ ПОТРЕБАН ОВАЈ ПРИРУЧНИК

Почетак наших истраживања и прва искуства у примени отвореног система предшколског васпитања и образовања резултирали су приручником *Корак по корак у Основе програма (Креативни центар, Београд 1998)*, који је донео одговоре на многа питања. Међутим, данас се јавља потреба за надоградњом и то је био разлог настанка овог приручника.

У изради овог приручника пошли смо од *Правилника о ошћим основама предшколској програма (Просветни гласник 14/2006)*, од стечених искустава, као и од дилема које свакодневна пракса примене отвореног система поставља пред васпитача: Од чега поћи у програмирању? Како планирати? Чему тежити у различитим узрастима? Шта треба посматрати у дечјем понашању? Како то бележити? Како постићи систематичност у раду? Како вредновати свој рад? Како водити евиденцију?

Шта је то што смо желели да истакнемо и понудимо приручником

- Водич за програмирање васпитно-образовног рада по узрастима и аспектима развоја

Полазећи од основних прекретница у развоју деце од треће године до поласка у школу, конкретизовали смо развојне циљеве, задатке за одрасле и за дете и пожељне развојне исходе. Смернице у томе представљали су нам стандарди за рани развој и учење.* Стандарде којима се описују развојна очекивања треба разумети као компетенције које би свако дете могло да развије, под условом да је имало одговарајуће прилике и ослонце за развој тих компетенција.** Стандарди такође обухватају и начела интеракције и комуникације с децом и карактеристике физичке и социјалне средине који заједно представљају нужан услов и пружају грађу за учење и развој очекиваних компетенција код деце.***

Настојали смо да скицирамо на тој основи подстицајну развојну праксу која би деци пружила оптималне услове за развој и учење у узрасту од

* *Стандарди за развој и учење деце раних узраста у Србији*, Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, 2012.

** *Стандарди*, 11.

*** *Исто*.

треће године, па до поласка у школу. То представља оријентацију у програмирању, избору садржаја, креирању акција и интеракција и омогућава систематичност у раду.

- Полазишта у програмирању васпитно-образовног рада
 - Портрет детета – портрет васпитне групе
 - Снимање нивоа развојних достигнућа детета / групе деце
 - Снимање интересовања и потреба деце
 - Социометријско испитивање односа деце у групи
 - Дизајнирање средине за учење
 - Сарадња с породицом и локалном заједницом
 - Посматрање понашања деце у току игара и активности
 - Портфолио
 - Евалуација

Понуђен је већи број техника и инструмената за посматрање понашања деце и бележење резултата посматрања, за снимање и портретисање детета и групе, а васпитачима је остављено да их одаберу, допуне, прераде, измене и примене.

- Како је процес програмирања и развијања курикулума динамичан, понекад и непредвидив, разрађене теме следе линију развоја дечјих интересовања и потреба. Она васпитача води при одлучивању да ли ће планирати на месечном, недељном или дневном нивоу, да ли ће се враћати неким садржајима и колико ће тема трајати. Разрађене теме илуструју разноликост могућности планирања и програмирања и приступа вођењу евиденције. Уз то је препоручен и значајан број традиционалних игара, као и игара, прича и садржаја из новије литературе за предшколско васпитање и образовање.
- Вођење евиденције не сме, по нашем мишљењу, одузети превише времена и енергије васпитачу јер је важно да што више времена проведе у непосредном раду с децом.
- Отворени систем васпитања и образовања постао је изазов и привукао је многе васпитаче. С друге стране, понуђено је мало ослонаца у виду приручника који ће подржати његову примену.

Надамо се да ће овај приручник послужити некоме као оријентација, некоме као водич, али никоме не препоручујемо да приручник користи као готов рецепт по којем треба да ради. Очекујемо да ће бити подршка васпитачима почетницима, као и онима са много више искуства зато што је важно и потребно доживотно учити.

Верујемо да ће приручник инспирисати савремена истраживања у будућој пракси и развој нових приступа проблемима који ће бити забележени и понуђени професионалцима у области предшколског васпитања и образовања.

Аутори

ПРОГРАМИРАЊЕ – процес стварања развојног програма (курукулума)

Хуманистичка концепција предшколског васпитања уграђена је у званичне програме у нашој земљи. Она уважава развојне потребе, права детета и његову индивидуалност наглашавајући следеће:

Схватања о учењу

- Дете има урођену мотивацију да учи.
 - Дете учи кад за то има лични разлог и када оно што учи за њега има значење.
 - Учење је процес изграђивања, конструкције знања путем активних метода.
 - Учење је процес активне конструкције и реконструкције знања.
 - Свако дете учи и развија се сопственим темпом.
 - Учење на предшколском узрасту треба да буде спонтано и ненаметљиво.
 - Потребно је перманентно слушквати и схватати шта је то што дете жели да научи, следи његова интересовања, потребе, његов јединствен стил учења и тренутне психофизичке моћи, као и сазнања о ономе што следи у наредној фази развоја.
- Мера у програмирању треба да буду: дете, његова интересовања, потребе, животне ситуације, животни проблеми, актуелности, васпитач и његово умеће, родитељи, култура средине и концепција званичног програма.
 - Програм је кохерентан скуп идеја деце, васпитача и родитеља, логички проистекао из унутрашње мотивације деце у групи и њихове животне средине.
 - Програмирање је интерактивно, sukcesивно, развојно, сусретљиво и у сагласности са актерима васпитно-образовног процеса: тимовима васпитача, децом, породицом, локалном заједницом и законском регулативом.
 - Планирање и програмирање преплићу се у корист програмирања.
 - Детаљан програм учења и образовања није дат унапред већ настаје у интеракцији деце, одраслих и средине у којој бораве.
 - Програмирање је континуиран процес, саставни део васпитно-образовне праксе, а не формалан и унапред дат – сврха самом себи.
 - Да би планирање педагошких интервенција било смислено и функционално, одрасла особа прво мора добро да упозна децу, њихове психофизичке могућности, њихова интересовања и потребе, претходна искуства и, пре свега, да их разуме, прихвати и подржи.
 - Програм треба да одсликава целокупан боравак деце у вртићу.
 - Развојни програм треба конципирати тако да омогући одговарајуће активности за свако дете, примерене нивоу његовог развоја – треба да буде програм по мери детета.
 - Програмиране активности треба да одговарају сваком кораку развоја детета и да га покрећу у правцу зоне наредног развоја (Виготски).
 - Поред садржаја разноврсних активности треба планирати и активне методе учења и међусобне односе деце током активности (индивидуалне, активности у паровима, у малим групама, у већим групама и фронталне активности).
 - Неопходно је смислити сценарио за извођење активности.
 - Васпитно-образовни рад програмира се на основу интересовања и потреба детета (деце), уочених проблема или тешкоћа.
 - Планирање и програмирање васпитно-образовног рада не полази само од питања шта? и како? (шта ћу да радим? шта желим да постигнем? како да створим услове за то?) већ и од питања зашто? (зашто желим баш то да постигнем? зашто планирам такав начин рада? и сл.).
 - Дете треба третирати као целовиту личност са сопственим склоностима, афинитетима, мотивацијом, потребама, способностима и могућностима и преношење знања одраслог детету мора се заменити активним, партиципативним и кооперативним учењем у којем се дете које учи појављује као активан и конструктиван чинилац (*Активно учење 2*, 15).

Дете је целовита личност

- Схватање детета као целовите личности искључује могућност да се направи програм који се фокусира на једну област развоја.
- Деца предшколског узраста интензивно се физички развијају, повећава се број социјалних интеракција, способна су да истражују, уочавају, експериментишу и тако утичу на свој когнитивни и социјални развој.
- Растуће когнитивне могућности деце да разумеју различита мишљења утичу на њихову способност да овладају својим емоцијама и покажу разумевање за друге.
- Побољшане моторичке вештине повећавају способност да графички и визуелно искажу мисли.
- **Стварање праве слике о реалном животу захтева усвајање интегрисаних садржаја, повезаних информација из различитих дисциплина, природних и друштвених наука, математике, музике, визуелне уметности** и осталих значајних домена стварности – спорта, здравствене културе, екологије – и могу се уобличити у оквиру тема и пројеката, **с циљем да дете разуме** и изгради везу између тих дисциплина.
- **Израда пројеката треба да подстакне** децу на то да вербално изражавају идеје, да процењују одлуке, да планирају, решавају проблеме и предвиђају исходе.

Секвенце у циклусу програмирања

- Кохерентни развојни програм који се односи на учење у свим развојним областима (моторичкој, социјалној, емоционалној, говорној, естетској и интелектуалној) ефикаснији је када одговара дечјим интересовањима, идејама, предзнању и када подстиче развој позитивног самоидентитета.
- Развојни програм треба да обухвати велики избор активности везаних за различите центре интересовања, тако да се за свако дете ту нађе понешто.
- У конципирању развојног програма потребно је полазити од богато опремљене, стимулативне и изазовне средине за учење и у том физичком контексту треба **пратити и посматрати понашање и улогу детета у току активности**.
- На основу онога што се догађа у средини за учење, процене резултата посматрања деце у различитим конкретним ситуацијама и анализом дечјих предлога, одрасла особа **планира педагошке акције и интервенције** у складу с развојним циљевима и задацима.
- Конкретне активности могу се програмирати на иницијативу деце, на иницијативу одраслих и на заједничку иницијативу и деце и одраслих.
- Тако смишљен програм флексибилан је и представља само **предлог за васпитне акције** с претпостављеним жељеним и очекиваним ефектима.
- Одрасли ће даљим праћењем, посматрањем и анализом проверавати и утврдити колико је то што је планирано стварно довело до жељених ефеката. Такво посматрање и проверавање основа је за евалуацију програмираног.
- **Евалуација је последња секвенца у циклусу стварања развојног програма**. Са секвенцом посматрања представља полазиште, смерницу за следећи циклус програмирања.

Важне закључне напомене

- У пракси је познато да се поједине активности које се односе на теме или пројекте понављају; да се деца враћају по неколико пута на исте садржаје и игре које својим додатним идејама дограђују; да неке садржаје не прихватају или привремено одбацују, што има за последицу привремене застоје, прекиде или враћања уназад у реализацији развојног програма.
- У непосредном васпитно-образовном раду акценат је превасходно на процесу, а не на његовим исходима.
- Одрасла особа треба да педагошким акцијама и интервенцијама интегрише садржаје, унесе новине и тако мотивише децу за дубља истраживања и интензивније интелектуално ангажовање.
- Одрасла особа перманентно у току активности врши евалуацију својих намера, циљева и очекивања желећи да сазна да ли се намере и циљеви остварују и очекивања испуњавају.
- Важно је перманентно вршити самоevalуацију и на бази тих сазнања, уз ослушкивање дечјих жеља и понашања деце, нудити нове акције и педагошке интервенције и тако продубљивати садржаје развојног програма.
- Развојни програм треба стално преиспитивати и прилагођавати променама у детету и средини за учење (*Основе програма*).

1.

ВОДИЧ ЗА ПРОГРАМИРАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА ПО УЗРАСТИМА И АСПЕКТИМА РАЗВОЈА

Преглед основних прекретница у развоју,
развојних циљева, задатака за одрасле
и дете и пожељних развојних исхода

1.1. Узрост од 3. до 4. године

1.2. Узрост од 4. до 5. године

1.3. Узрост од 5. године до поласка у школу

1.1. Узраст од 3. до 4. године

СЕНЗОМОТОРНИ РАЗВОЈ

ОСНОВНЕ ПРЕКРЕТНИЦЕ У РАЗВОЈУ*

КРУПНА МОТОРИКА

- кратко стоји на једној ноzi (3)
- трчи брзо и стабилно
- стално је у покрету
- покушава да иде у корак са старијом децом, због чега се изненада умори
- маршира у ритму музике (4)
- хода по правој линији ногу пред ногу, раширених руку
- вози трицикл
- силази низ степенице ногу пред ногу
- скаче с друге степенице
- у трку шутира лопту
- ужива у физичким активностима: трчању, скакању, пењању
- не може дуго да седи мирно

ФИНА МОТОРИКА И ПЕРЦЕПЦИЈА

- једе виљушком (3)
- прави хармонику од папира
- гради кулу од осам коцака
- почиње да црта објекте (куће, фигуре)
- слика воденим бојама
- покушава да нацрта човека – глава и удови (пуноглавац) (3–4)
- гради кулу од десет коцака (4)
- копира дијагоналну линију
- прецртава квадрат
- копира неколико штампаних слова
- савија папир по дијагонали
- поглед усмерава у даљину, ка хоризонту
- фина моторика шаке, прстију и руку није доминантна – шака и прсти функционишу као просто продужење руке

* И. Ивић и др., *Развојна маја, Креативни центар*, Београд 1997; Ч. Вуд, *У корак с развојем, Креативни центар*, Београд 2008; S. Bredekamp, C. Coople, ed.: *Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs*, Revised Edition, National Association for the Education of Young Children, Washington; *Стандарди за развој и учење деце раних узраста у Србији*, Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, Београд 2012.

РАЗВОЈНИ ЦИЉЕВИ

- омогућавање задовољења изражене потребе за сном, кретањем и овладавањем простором
- стварање навика свакодневног бављења физичким активностима и активног боравка на отвореном простору
- стицање свести о себи упознавањем с покретима и успостављањем координације покрета
- развијање покретљивости делова тела и ритмичности покрета
- упознавање с кретањем при различитим положајима тела
- подстицање складног развоја свих делова мишићно-коштаног система: јачање делова кичменог стуба – вратно-торакалног и лумбалног дела, раменог појаса и руку – јачање леђне и стомачне мускулатуре, руку и ногу
- овладавање правилним држањем тела при мировању и кретању
- развијање покрета, координације покрета и кретања овладавањем моторичким радњама (ходање, трчање, скакање, провлачење, бацање, хватање...)
- развијање координације локомоторног система (око–рука)
- овладавање оријентацијом у простору
- развијање хигијенских навика – хигијене начина живота и хигијене средине
- подстицање развоја способности сарадње и кооперативности код деце

СЕНЗОМОТОРНИ РАЗВОЈ

ЗАДАЦИ ЗА ОДРАСЛОГ

- омогућити детету средину, услове и активности за избалансирано задовољење потреба за сном, кретањем и овладавањем простором
- омогућити детету свакодневни боравак на отвореном, игре, активности и шетње у природи и правилно коришћење природних фактора за очување здравља (сунце, ваздух, вода)
- организовати игре с додиривањем и покретањем делова тела и координацијом покрета*
- организовати игре за развој покретљивости делова тела и ритмичност покрета**
- организовати игре упознавања с кретањем – лежећи, чучећи, клечећи, стојећи, viseћи, стојећи на једној нози, у необичним положајима
- подстицати складан развој свих делова мишићно-коштаног система вежбањем и играњем у оквиру јутарње гимнастике, имитирањем покрета и кретања блиских децејем искуству (начин кретања животиња, авиона и сл.):
 - за развој мишића раменог појаса (подизање и спуштање једне и обе руке напред и у страну, скупљање и ширење руку у стојећем и седећем положају, са реквизитима и без њих);
 - за развој мишића трупа (савијање трупа унапред и у страну и исправљање у стојећем и седећем положају, подизање ногу у седећем положају или лежећи на леђима, лежећи потрбушке, подизање главе и груди од тла и сл.);
 - за развој мишића стопала (ходање по трави и шљунку босим ногама, подизање на прсте, ходање на прстима, петама, спољашњој ивици стопала, хватање мањих предмета прстима стопала...)
- подстицати развој покрета, координације покрета и кретања играјући игре с различитим облицима:
 - ходања (брзо, споро, у различитим смеровима...);
 - трчања (брзо, споро, дугим и кратким корацима, између препреке и око ње ...);
 - скакања (поскок у месту напред-назад, са обе ноге напред, имитирањем скокова разних животиња...);
 - пузења, провлачења, пењања (пузење лежећи на стомаку, на леђима, ослањањем на обе руке и обе ноге, провлачење испод конопца, ластиша, кроз обруч...);
 - бацања, хватања и гађања (бацање лопти разних величина, разних предмета, левом и десном руком, у висину и даљину, хватање лопте која се котрља, одбија од тла...)
- подстицати развој fine моторике и координације локомоторног система организовањем игара кликерима или пингпонг лоптицама, сакупљање и груписање плодова расутих по поду, вајање великих и малих лоптица од пластелина, прављење фигура од теста, игре песком, сакупљање каменчића разних величина и убацивање у кантицу, гужвање, цепање и сакупљање папира, закопчавање дугмади, сликање прстима
- стварати ситуације (организовано ходање у колони, укруг, у пару...) и организовати игре на отвореном простору ради овладавања оријентацијом у простору
- доследно подстицати дете у свакодневним активностима да развија навике личне хигијене и хвалити његова достигнућа у осамостаљивању у тим активностима
- ангажовати дете, уз помоћ одраслог, у активностима одржавања хигијене средине (поспремити играчке, своје ствари, сто након оброка...)
- подстицати развој навика здравог живота (одмор и сан, боравак на свежем ваздуху, рекреација, здрава исхрана) спроводећи активности и пројекте у вртићу
- подстицати развој способности сарадње и кооперативности код деце учешћем у играма, у играоницама и традиционалним играма

* Група аутора, *Корак по корак 2, Креативни центар*, Београд 2006, 71–133.

** Исто.

ЗАДАЦИ ЗА ДЕТЕ

- да слободно и неометано изражава и задовољава своје потребе за сном, кретањем и овладавањем простором
- да свакодневно борави на отвореном, учествује у играма, активностима и шетњама у природи са одраслима и вршњацима
- да упознаје покрете у играма додиривања и покретања делова тела и координацијом покрета покушавањем, имитирањем, испробавањем и понављањем покрета
- да учествује у играма и играоницама за развој покретљивости делова тела и ритмичности покрета (цупкање уз ритам, ходање у ритму, трчање према задатом ритму, покретање руку, ногу, главе према ритму...)*
- да учествује у играма упознавања кретања лежећи, чучећи, клечећи, стојећи, висећи, стојећи на једној нози, у необичним положајима и сл.
- да учествује у јутарњој гимнастици и играма са елементима вежби:
 - за развој мишића раменог појаса (да подиже и спушта једну и обе руке унапред и у страну, да скупља и шири руке у стојећем и седећем положају, са реквизитима и без њих...);
 - за развој мишића трупа (да савија труп унапред и у страну и исправља се у стојећем и седећем положају, да подиже ноге у седећем положају или лежећи на леђима, лежећи потрбушке, да подиже главу и груди од тла...);
 - за развој мишића стопала (да дете хода по трави и шљунку босим ногама, подиже се на прсте, хода на прстима, петама, спољашњој ивици стопала, хвата мање предмете ножним прстима...)
- да учествује у играма с различитим облицима:
 - ходања (да хода брзо, споро, у различитим смеровима...);
 - трчања (да трчи брзо, споро, дугим и кратким корацима, између препрека и око њих...);
 - скакања (да поскочи у месту напред-назад, са обе ноге унапред, имитира скокове разних животиња...);
 - пузења, провлачења, пењања (да пузи лежећи на стомаку, на леђима, ослањањем на обе руке и обе ноге, да се провлачи испод конопца, ластиша, кроз обруч...);
 - бацања, хватања и гађања (да баца лопте разних величина, разне предмете, левом и десном руком, у висину и у даљину, да хвата лопту која се котрља, одбија од тла...)
- да учествује у играма кликерима, пингпонг лоптицама, да сакупља и групише плодове расуте по поду, ваја велике и мале лоптице од пластелина, да прави фигуре од теста, да се игра песком, сакупља каменчиће разних величина и убацује их у кантицу, да гужва, цепа и сакупља папире, закопчава дугмад, слика прстима...
- да постепено овладава оријентацијом у простору у ситуацијама у којима се организовано хода у колони, у круг, у пару и играма на отвореном простору
- да се постепено осамостаљује у свакодневним активностима за развијање навика личне хигијене и тражи помоћ одраслог ако му је потребна
- да у сарадњи са вршњацима и уз помоћ одраслих учествује у одржавању хигијене средине у којој борави (да поспреми играчке, своје ствари, сто након оброка...)
- да учествује у активностима и пројектима подстицања развоја навика здравог живота и размењује са одраслима и вршњацима своја искуства о навикама здравог живота које носи из породице
- да успоставља сарадњу с децом и развија кооперативност и договарање учешћем у играма и играоницама

* КК2, 71–133.

СЕНЗОМОТОРНИ РАЗВОЈ

ПОЖЕЉНИ РАЗВОЈНИ ИСХОДИ

- слободно и неометано изражава и задовољава своје потребе за сном, кретањем и овладавањем простором
- изражава задовољство у свакодневном бављењу физичким активностима и боравку на отвореном простору
- има свест о себи, свом телу и деловима тела
- постиже покретљивост делова тела, ритмичност покрета и напредовање у координацији покрета
- овладава кретањем у различитим положајима тела (лежећи, чучећи, клечећи, стојећи, viseћи, стојећи на једној ноzi, у необичним положајима...)
- постигнута снага и складна развијеност свих делова мишићно-коштаног система (кичменог стуба, вратно-торакалног и лумбалног дела, раменог појаса и руку, леђне и стомачне мускулатуре, руку и ногу)
- овладава правилним држањем тела при мировању и кретању
- напредује у развијању покрета, координације покрета и кретања при ходању, трчању, скакању, провлачењу, бацању, хватању...
- сналази се у играма на отвореном и оријентише се у простору
- напредује у осамостаљивању при развоју навика личне хигијене
- учествује у активностима одржавања хигијене средине
- проширује информације и искуства у развоју навика здравог живота и размењује своја искуства из породичног живота
- напредује у успостављању сарадње, кооперативности и договарања с вршњацима
- напредује у успостављању односа поверења и партнерства са одраслим особама

САЗНАЈНИ РАЗВОЈ

ОСНОВНЕ ПРЕКРЕТНИЦЕ У РАЗВОЈУ*

РАЗВИЈЕНОСТ ПЕРЦЕПЦИЈЕ

- разликује хладно од топлог (3)
- спарује коректно четири облика (круг, квадрат, троугао и правоугаоник)
- разврстава жетоне по боји или величини (три боје или величине)
- разликује и препознаје звукове и гласове (3–4)
- разврстава жетоне по боји или величини (четири боје или величине) (4)
- коректно спарује осам облика
- примећује недостатке на цртежу
- схвата однос између дела и целине
- спаја слагалицу од дванаест делова
- препознаје ствари опипавањем без гледања (предмети у врећи)

ИНТЕЛЕКТУАЛНИ РАЗВОЈ

- разликује и разврстава оно што је велико и оно што је мало
- групише идентичне облике и боје у одговарајући скуп (три облика или боје)
- извршава три налога
- уочава односе количине *мало–много* (3)
- даје два предмета на захтев
- игра се често ко бајаги
- игра улоге (васпитача, продавца, доктора...)
- понавља три броја или реченицу од четири речи
- поставља питања (шта је ово? ко је то? како?)
- препознаје најдужу од три линије и највећу од три лопте
- пребројава четири предмета у низу (3–4)
- разврстава после показивања логичке блокове према два атрибута (Наћи црвени круг)
- решава једноставне проблемске ситуације (Шта радиш кад си гладан?)
- понавља четири броја или реченице од шест речи
- гради мост од три коцке по унапред датом моделу
- саставља слику од два дела
- наставља започети низ (одређене низове боја, облика или величина)
- из гомиле од десет елемената одбројава четири предмета
- разврстава после показивања логичке блокове према три атрибута (Дај ми велики црвени круг)
- најбоље учи кроз игру и истраживање од руке ка глави (4)
- учи претежно захваљујући крупној мускулатури, а не ситној
- воли да подражава одрасле кроз игре за које је потребна машта – костимирањем, драматизовањем и сл.
- учи по моделу
- **могући застоји и поремећаји у развоју: отежано савладавање педагошких захтева у вртићу**

* И. Ивић и др., *Развојна маја, Креативни центар*, Београд 1997; Ч. Вуд, *У корак с развојем, Креативни центар*, Београд 2008; S. Bredekamp, C. Coople, ed.: *Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs*, Revised Edition, National Association for the Education of Young Children, Washington; *Стандарди за развој и учење деце раних узраста у Србији*, Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, Београд 2012.

Приручник *Корак по корак 3* обухвата много више од самог програмирања васпитно-образовног рада с децом у вртићу.

- **Први део основа за програмирање** даје јасан и сажет преглед сазнања о млађој, средњој и старијој васпитној групи.
- **Други део основа за програмирање** садржи практична средства за добро упознавање деце за коју се програмира васпитно-образовни рад.
- **Програмирање је представљено као прилагодљив процес**, који треба да зависи од карактеристика васпитне групе и садржаја рада, од услова у којима се ради и од облика рада.
- **Понуђена је богата лепеза облика програмирања:** програмирање у периоду адаптације деце, дневно програмирање, програмирање по темама, по пројектима и центрима интересовања.
- **Намењен је онима који раде у предшколским установама**, али због добро дефинисаних основа за програмирање и саме концепције програмирања овај приручник имаће сигурно и ширу примену.

Из рецензије проф. др Ивана Ивића

Приручник *Корак по корак у Основе програма* отворио је значајна питања и покренуо истраживања у примени отвореног система предшколског васпитања, а *Корак по корак 3* на систематичан начин заокружује та питања: од чега поћи у програмирању рада, шта посматрати код деце, како то евидентирати, како постићи систематичност у раду, како вредновати свој рад.

Из рецензије педагога Ружице Поповић Трбушковић

Приручник *Корак по корак 3* направљен је по мери васпитача. Даје нам смернице којима треба тежити у раду, нуди могућност избора и подстиче креативност, али нас и подсећа на то да увек морамо имати у виду да полазимо од: развојних карактеристика детета и васпитне групе, формулације развојних циљева, задатака за одраслог, задатака за дете и од тога да тежимо пожељним развојним исходима.

Из рецензије васпитача Снежане Огњеновић

www.kreativnicentar.rs